

choćby — na początek — scharakteryzować systemowość tych języków, którymi teatr się posługuje, a które jeszcze nie doczekały się swojego opisu.

Sławomir Świątek, Łódź

Wakao Honda, THE FUNDAMENTAL THEORY OF LITERATURE THREE LEVEL MODEL. Tokio 1977, nakład autora, ss. II, 42, 1 nlb.

Książka W. Hondy zawiera teoretyczny model literatury oparty na terminach uniwersalnych, które zdaniem autora muszą charakteryzować poprawnie skonstruowaną teorię. Zespół owych uniwersalnych terminów tworzą: istnienie, wymierność, wartości uniwersalne (dobro i zło), bodziec, umysł, stymulacja i reakcja. Uniwersalna teoria literatury zdolna jest wyjaśnić wszystkie zjawiska literackie — od dzieł najdalszej przeszłości do nowel przyszłości w całym obszarze ludzkiego języka — twierdzi Honda.

Kryterium uniwersalności spełniają trzy płaszczyzny badania utworu literackiego: płaszczyzna bodźca, płaszczyzna intelektualna i płaszczyzna wypowiedzi językowej (*taken out*) oparta na relacji „słowo — słowo”. Ostatnia z płaszczyzn dominowała w nauce o literaturze, służąc jako metoda obiektywna o dużym znaczeniu, ilustrując istnienie zjawisk językowych. Obecnie została już zdobyta, wyczerpana i dostatecznie wyjaśniona.

Trzy wyróżnione płaszczyzny poznawania i analizy dzieła literackiego są wobec siebie współzależne i wywierają na siebie wpływ. W różnych okresach któraś z nich może pełnić funkcję zasadniczą, nigdy jednak nie można powiedzieć o autonomiczności relacji w obszarze jednej z płaszczyzn. Warunkiem koniecznym ustalanych dla naukowego poznawania dzieła literackiego terminów jest realne istnienie rzeczy i procesów, za których się odnoszą. Kryterium to spełniają właśnie terminy takie, jak umysł, stymulacja, reakcja etc. Odnosząc się do rzeczy istniejących mają charakter uni-

wersalny i wymierny jednocześnie. Wymierność ich wynika z procesu rozwoju języka, umysłu, ilości bodźców oraz rozwoju podmiotu, który dysponuje różnorodną liczbą zjawisk doświadczonych w stosunku do innych podmiotów istniejących w jego otoczeniu i podmiotów przeszłości oraz przyszłości.

Zdaniem W. Hondy po wyczerpaniu płaszczyzny badań opartych na relacji „słowo — słowo” studia literackie należy kontynuować analizując ewenementy ludzkiego życia. Teoria literatury jest bowiem teorią o systemach i układach reakcji w odniesieniu do zjawisk literackich. Autor wiąże w ścisłą zależność zjawiska zachodzące w rzeczywistości z literackimi. Podmiot kontaktując się z otoczeniem, nabywając wiedzę i artykułując ją tworzy świat literatury. Język człowieka stał się jedyną formą wyrażenia, przekazania czegośkolwiek na zewnątrz, a tym samym zdominował całość ludzkiego bytu. Twórczość literacka jest odzwierciedleniem tego, co człowiek na temat rzeczywistości wie. Wobec tego prowadzenie jakichkolwiek badań literackich należałoby odnieść do zjawisk ludzkiego życia, do rzeczywistości. Gromadzenie zjawisk doświadczonych w świecie ożywionym poprzez zjawiska językowe dokonuje się w płaszczyźnie intelektualnej przez umysł. Zagadnienie przekazującej funkcji umysłu jest zdaniem autora zaniebane, mimo że czynności ludzkiego mózgu sprowadzają się głównie do zjawisk językowych. Umysł, dzięki któremu akumulują się zjawiska doświadczane, spełnia trzy konieczne teoretyczne warunki: istnienia, wymierności i uniwersalnych wartości. Akumulacja zjawisk doświadczonych poprzez zjawiska językowe charakteryzuje się ciągłym wzrostem liczbowym określającym zarazem stopień rozwoju człowieka. Wzrost ten objaśnia przykład: dany rdzeń wyrazu w słowniku tworzy nowe wyrazy poprzez dodanie doń prefiksów, sufixów etc. Metoda akumulacyjna jest identyczna z metodą, za pomocą której można zmienić przedmioty stymulujące w środowisku ożywionym w zjawiska doświadczane.

Podstawowym członem relacji mię-

dzy umysłem a płaszczyzną stymulacji jest bodziec, który pozwala na trwanie literatury dzięki temu, że jednocześnie podtrzymuje życie, jest impulsem dla życia i świadomie stosowanym czynnikiem stymulacji. Dzieła literackie mają swój początek w człowieku, dlatego też istnieją różnorodne zależności między ich sposobem istnienia a liczbą obiektów stymulujących. Każdy rodzaj bodźca konstruującego dany obiekt nie jest kontrolowany świadomie. Nie możemy zatrzymać lub spontanicznie przerwać pojawiającego się obiektu stymulującego. Aby pojawił się impuls stymulujący, musi istnieć stymulujący obiekt. W przypadku zjawisk literackich są to przede wszystkim litery. Muszą również istnieć obiekty stymulujące poza literami odpowiadające zjawiskom literackim w środowisku naszego życia. Te pierwsze są obiektami lingwistycznymi, drugie — stymulującymi obiektami nielingwistycznymi. Zjawiska literackie zbudowane na układzie rozpoznanych bodźców, których natura w dalszym ciągu nie jest dostatecznie naukowo wyjaśniona, wynikają z obiektów stymulujących w całym procesie czasowym od najdalszej przeszłości do najdalszej przyszłości. Im dalej w przeszłość, tym mniejsza ich liczba. Zjawisko językowe zmienia się w impuls stymulujący, a następnie poprzez układ nerwowy dostaje się do mózgu i wywołuje określoną reakcję. Ten właśnie proces mający charakter uniwersalny decyduje o uznaniu przez Hondę równoważności pojęcia teorii literatury z nauką o systemach i układach reakcji.

Uniwersalizacja podstawowych pojęć teoretycznoliterackich zapobiega zdaniem autora zdominowaniu poglądów na literaturę poprzez specyfikę danego języka, szerokość geograficzną, epokę kulturową i zmienne światopoglądy.

Zdaniem W. Hondy podstawową trudnością, jaką napotyka teoria literatury, jest sformułowanie metody uniwersalnej, która pozwalałaby na przyjęcie wyznaczników dzieła literackiego charakteryzujących się obecnością w każdym dziele literackim, będących osią, dookoła

której budują się pozostałe elementy. Ich poznanie pozwala na stworzenie zwartej i hermetycznej teorii wyjaśniającej dzieło literackie bez koniecznych odniesień do doświadczeń kulturowych, do prądów i kierunków literackich.

Proponowany przez japońskiego teoretyka model literatury jest zbiorem ogólnych postulatów w stosunku do proponowanych metod badawczych. W sposób bardziej szczegółowy omówiona jest jedynie zasada językowej akumulacji zjawisk doświadczonych jako zmiennego i dynamicznego procesu, którego istota wynika z dwójnej zależności powstającej na skutek dwukierunkowego oddziaływania świata: materialnego na esencjalny i esencjalnego na materialny. Myśl ta jednak obecna jest w teorii literatury europejskiej, a procesem tym zajmował się szczegółowo R. Ingarden, poddając analizie zależności między świadomie przekształcaną rzeczywistością a estetycznym i etycznym kształtem dzieła, wpływającym na działania człowieka w rzeczywistości realnej (*Książeczka o człowieku, Podstawy teorii dzieła literackiego*). Nowatorstwo w koncepcji W. Hondy polega głównie na przesunięciu płaszczyzny teoretycznej refleksji nad dziełem literackim z badań na płaszczyźnie „słowo — słowo” w stronę badań opartych na funkcjach umysłu i traktowaniu dziełiny słów jako układu bodźców, który powoduje równoważny układ reakcji w stosunku do bodźców materialnych, a różni się jedynie komplikacją samego procesu, mając charakter bardziej złożony.

Joanna Ślósarska, Łódź

Jan Trzynadlowski, MAŁE FORMY LITERACKIE, Ossolineum, Wrocław 1977, ss. 144.

[Ян Тринадлёвски, Малые литературные формы]

Группированы под названием „малых литературных форм” генологические предметы определяет автор этого научного исследования при помощи двух факторов. Это они: ограниченное физическое пространство текста (отличающая черта, которую